

Na osnovu člana 16. i 61. stav (2) Zakona o upravi ("Službeni glasnik BiH", broj 32/02 i 102/09) i člana 14. stav (1) Zakona o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 39/09), generalni direktor Direkcije za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine donosi

PRAVILNIK O HELIDROMIMA

DIO PRVI – OPĆE ODREDBE

Član 1.

(Predmet)

Ovim Pravilnikom se utvrđuju osnovni uslovi koje helidrom mora ispunjavati u odnosu na: lokaciju, fizičke karakteristike operativne površine, ravni ograničenja prepreka, označavanje operativnih površina i osiguranje letenja, kao i postupak dobijanja potvrde operatora helidroma, korištenje i održavanje helidroma u cilju sigurnog provođenja zrakoplovnih operacija.

Član 2.

(Pojmovi i skraćenice)

Pojmovi i skraćenice korištene u ovom Pravilniku imaju sljedeće značenje:

- a) **Aerodrom** - definisana površina na zemlji, objektu i vodi (uključujući zgrade, instalacije i opremu) namjenjena u potpunosti ili djelomično za dolaske, odlaske i kretanje zrakoplova;
- b) **BHDCA** - Direkcija za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine;
- c) **Helidrom** - aerodrom namjenjen, u potpunosti ili djelomično za dolaske, odlaske i kretanje helikoptera;
- d) **Potvrda za korištenje helidroma** - dokument koji izdaje BHDCA licu koje ispunjava uslove za korištenje helidroma;
- e) **Operator helidroma** - fizičko ili pravno lice kojem je izdata Potvrda za korištenje helidroma;
- f) **TLOF (Touch-down and Lift-Off Area)** - površina prizemljenja (dodira) i odvajanja pri polijetanju helikoptera sa površine;
- g) **FATO (Final Approach and Take-Off Area)** - površina završnog prilaza i odleta sa helidroma;

- h) **SA (Safety Area)** - zaštitna površina – definisana površina na helidromu koja okružuje FATO bez prepreka (ne odnosi se na navigacijska sredstva) namjenjena za smanjenje opasnosti od oštećenja helikoptera koji slučajno skrene sa FATO površine;
- i) **TWY (Taxi-way)** - rulna staza namjenjena za rulanje helikoptera;
- j) **VASI (Visual Approach Slope Indicator)** – vizuelni pokazivač ugla prilaženja koji se dijeli na:HAPI,PAPI i APAPI;
- k) **Priručnik za korištenje helidroma** - dokument koga izrađuje operator helidroma, a koji sadrži tehničke podake o helidromu, način i procedure korištenja helidroma radi organizovanog i sigurnog provođenja zrakoplovnih operacija/aktivnosti;
- l) **Privremeni helidrom** - helidrom koji se koristi povremeno radi ograničenja koja su navedena u Potvrdi za korištenje helidroma;
- m) **Air taxiway** – putanja definisana za rulanje helikoptera u letu;
- n) **Air transit route** – definisani zračni put kojim se prati staza za vožnju na tlu,a namjenjen je za let (kretanje) helikoptera unutar područja helidroma ili aerodroma;
- o) **Helicopter ground taxiway** – definisana površina na zemlji namjenjena za kretanje helikoptera – rulna staza;
- p) **Helideck** – helidrom lociran na naftnoj platformi;
- r) **Shipboard** – helidrom lociran na brodu;
- s) **D** – najveća ukupna dužina helikoptera sa rotirajućim rotorom;
- t) **RD** – omjer najvećeg rotora;
- u) **MTOW** – najveća maksimalna masa polijetanja;
- v) **VMC** – vizuelni meteorološki uslovi;
- z) **IMC** – instrumentalni meteorološki uslovi;
- aa) **BEACON** – svjetlosni far.

DIO DRUGI - VRSTE HELIDROMA I OPERACIJE

Član 3.

(Vrste helidroma)

Vrsta helidroma se vrši prema:

- a) tipu;
- b) namjeni;
- c) vrsti zastora;
- d) dužini helikoptera.

Član 4.

(Tipovi helidroma)

Tip helidroma se određuje prema lokaciji na kojoj se nalazi i može biti na:

- a) zemlji;
- b) objektu (Elevated); i
- c) vodi (Helideck i Shipboard).

Član 5.

(Podjela helidroma prema namjeni)

Prema namjeni helidromi se dijele na:

- a) helidrome namjenjene za komercijalni zračni saobraćaj (domaći i međunarodni redovan i povremeni za naknadu ili iznajmljivanje) i
- b) helidrome namjenjene za nekomercijalni zračni saobraćaj (npr: centri za obuku, državni organi, preduzeća, fizičke osobe bez naknade).

Član 6.

(Podjela helidroma prema vrsti zastora)

Prema vrsti zastora površine helidromi se dijele na:

- a) helidrome sa kolovoznim zastorom (asfalt ili beton);

b) helidrome bez kolovoznog zastora (travnata površina).

Član 7.

(Podjela helidroma prema kategoriji spasilačko-vatrogasne službe)

Podjela helidroma prema kategoriji spasilačko-vatrogasne službe, definisana je Pravilnikom o spasilačko-vatrogasnoj službi na aerodromu ("Službeni glasnik BiH", broj, 47/07).

Član 8.

(Operacije na helidromu)

Namjena helidroma i vrsta zrakoplovnih operacija koje se provode na helidromu određuje se u Priručniku za korištenje helidroma.

DIO TREĆI - OSNOVNI USLOVI KOJE TREBA DA ISPUNJAVA HELIDROM

Član 9.

(Lokacijski uslovi)

- (1) Pri određivanju osnovnih elemenata helidroma, neophodno je da se, pored zemljišta na kome je lociran helidrom, odredi prostor u području helidroma definisan površinama za ograničavanje prepreka, odnosno definisati prostor prilazno-odlaznih površina u kome ne bi trebalo biti prirodnih ni vještačkih prepreka koje probijaju odnosno nadvisuju ove površine. Takve prepreke, ako postoje, potrebno je da se izvrši njihovo obilježavanje ili označavanje u skladu sa Pravilnikom o aerodromima.
- (2) U skladu sa stavom (1) ovog člana, aktivnosti na helidromu u koje spadaju planiranje, izgradnja i stavljanje u funkciju helidroma, moraju biti u skladu sa uslovima lokalne zajednice.
- (3) U skladu sa stavom (1) ovoga člana potrebno je odrediti uslove za sigurno odvijanje letaćkih operacija, osigurati prostor koji svojim oblikom, položajem i veličinom omogućava sigurne dolaske, odlaske i kretanje helikoptera za referentni tip helikoptera.
- (4) Prije izrade tehničke dokumentacije (lokacijske i projekta) potrebno je ispitati karakteristike lokacija helidroma, i to: topografske, navigacione, meteorološke, ekološke, građevinske i saobraćajne uslove koji su od uticaja na sigurnost polijetanja i slijetanja helikoptera kao i na nesmetano vršenje zračnog saobraćaja.
- (5) Ako se helidrom nalazi u pograničnom pojasu, potrebno je provesti koordinacijske aktivnosti sa graničnom državom u cilju kontrole letenja.

- (6) Pri projektovanju helidroma na objektu, obavezno definisati kalkulaciju dodatnog opterećenja koje čini: prisustvo ljudi, tereta, goriva, protiv-požarne opreme i slično.

DIO ČETVRTI - FIZIČKE KARAKTERISTIKE HELIDROMA

Član 10.

(Minimalni uslovi operativnih površina - određivanje dimenzije FATO, TLOF, SA i Rulna staza)

Uslovi u pogledu fizičkih karakteristika operativnih površina (FATO, TLOF i SA) na helidromu određuju se prema tipu helidroma i referentnom helikopteru (D i MTOW).

Član 11.

(Helidrom na zemlji)

(1) FATO – površina završnog prilaza i odleta

- a) gdje se planiraju koristiti helikopteri 1. Kategorije, širina FATO površine ne smije biti manja od D referentnog helikoptera (najveća ukupna dužina/širina).
- b) gdje se planiraju koristiti helikopteri 2. i 3. Kategorije, veličina i oblik FATO površine gdje se projektuje krug, promjer ne smije biti manji od:
  - 1) $1 \cdot D$ najvećeg helikoptera gdje je MTOM veći od 3175 kg,
  - 2) $0.83 \cdot D$ najvećeg helikoptera gdje je MTOM 3175 kg ili manje.
- c) Najveći ukupni nagib cijele FATO površine ne smije prelaziti 3 %.
Najveći ukupni nagib FATO ne smije imati veći lokalni nagib od:
  - 1) 5 % ako helidrom koristi helikopter klase 1.,
  - 2) 7 % ako helidrom koristi helikopter klase. 2 i 3.

(2) TLOF – površina prizemljenja (dodira) i odvajanja helikoptera sa površine

- a) Barem jedna TLOF površina mora biti definisana na helidromu;
- b) TLOF može biti raznih oblika;
- c) Najmanja dimenzija TLOF – površina jednaka je ili veća od 0,83% najveće dimenzije (D) referentnog helikoptera za kojeg je TLOF projektiran;
- d) Najveći dopušteni nagib na TLOF-u iznosi 2 % u bilo kojem smjeru;

- e) Kada je TLOF lociran unutar FATO površine, najmanja dopuštena udaljenost između geometrijskog središta TLOF-a i vanjskog ruba FATO iznosi 50% najveće dimenzije (D) referentnog helikoptera za kojeg je projektovan ($0,5 \cdot D$).

(3) **SA – zaštitna površina**

- a) Zaštitna površina –(SA) koja okružuje FATO, a koriste helikopteri kat.1 u vizuelnim meteorološkim uslovima (VMC) trebaju se širiti prema van od FATO površine na udaljenosti najmanje 3 M ili 0.25 % od najvećeg referentnog helikoptera, kao i da:

1) svaka vanjska strana zaštitne površine (SA) treba biti najmanje $2 \cdot D$ gdje je FATO četverostran, ili

2) vanjski prečnik zaštitne površine (SA) treba biti najmanje $2 \cdot D$ gdje je FATO krug.

- b) Zaštitna površina (SA) koja okružuje FATO korištena za helikoptere kat. 2 i 3. u vizuelnim meteorološkim uslovima (VMC) uslovima treba da se širi prema van, od FATO površine na udaljenosti najmanje 3 m ili 0.50% od najveće dimenzije (d) najvećeg referentnog helikoptera, kao i da:

1) Svaka vanjska strana zaštitne površine treba biti najmanje $2 \cdot D$ gdje je FATO četverostran, ili

2) Vanjski prečnik zaštitne površine treba biti najmanje $2 \cdot D$ gdje je FATO krug.

- (c) Zaštitna površina (SA) koja okružuje FATO površinu, a koristi se za operacije helikoptera u instrumentalnim meteorološkim uslovima (IMC) uslovima podrazumjevati će:

1) Površinu sa strane na udaljenosti od najmanje 45 m od svake strane centralne linije ; i

2) Longitudinalna udaljenost od najmanje 60 m iza krajeva FATO

3) Na udaljenosti od 10 m od ruba (granica) SA pod uglom od 45° nagib površina prilaza/odlaza mora biti čist bez prepreka, osim ako je prepreka locirana na bočnu stranu FATO.

- (4) Šematski prikaz površina helidroma FATO, TLOF i SA dat je u prilogu broj 1. ovog Pravilnika i čini njegov sastavni dio.

Član 12.

(Helidrom na objektu)

- (1) Kod helidroma na objektu, FATO i TLOF površine se, u zavisnosti od uslova, mogu podudarati.

- (2) Helidrom na objektu mora imati minimalno jednu FATO površinu koja omogućava sigurno odvijanje operacija helikopterom.
- (3) Veličina FATO površine se određuje na isti način kao kod helidroma na zemlji.
- (4) U instrumentalnim meteorološkim uslovima (IMC) uslovima vršenje operacija kat.1 helikoptera zaštitna površina se širi na vanjsku stranu od ivica FATO u vrijednosti od najmanje 3 metra ili prema proračunu površine $0.25 \cdot D$ (ukupna dužina/širina najvećeg helikoptera) koji slijeće i polijeće na helidrom, odnosno:
- Prema vani izvesti proračun $2 \cdot D$ – ako je FATO četverostran,
  - Prema vani prečnik SA biće najmanje proračun $2 \cdot D$ – ako je FATO krug.
- (5) U IMC uslovima i vršenju operacija kat. 2. i 3. helikoptera zaštitna površina se računa na udaljenosti najmanje 3 m ili proračunom $0,5 \cdot D$ najvećeg helikoptera, odnosno:
- Prema vani izvesti proračun $2 \cdot D$ – ako je FATO četverostran,
  - Prema vani prečnik zaštitne površine biće najmanje proračun $2 \cdot D$ – ako je FATO krug
- (6) Kod ovog tipa helidroma nagibi FATO ne bi trebali prelaziti 2% u svim pravcima.
- (7) Obavezno pri projektovanju helidroma na objektu treba uzeti u obzir lokalne uslove kao što su:
- Visina (elevacija),
  - Temperatura.
- (8) Tabela FATO - minimum udaljenosti odvajanja, data je u Prilogu broj 6. ovog Pravilnika i čini njegov sastavni dio.

Član 13.

(Helidromi na vodi)

- (1) Helidromi na vodi mogu biti:
- Helidrom na platformi (HELIDECK),
  - Helidrom na palubi broda (SHIPBOARD)
- a) Veličina FATO površine za helidrom na platformi se određuje na sljedeći način:
- za helikoptere MTOW veće od 3175 kg površina helidroma podrazumijeva prečnik kruga koji ne smije biti manji od $1 \cdot D$ najvećeg helikoptera koji slijeće na helidrome na platformi;
  - za helikoptere MTOW 3175 kg i manje promjer kruga ne smije biti manje od $0.83 \cdot D$ najvećeg helikoptera koji slijeće na helidrome na platformi.

(b) Veličina FATO površine za helidrom na palubi broda se određuje na sljedeći način:

- površina helidroma na palubi broda se računa na sljedeći način: $1 \cdot D$ najvećeg helikoptera koji će vršiti operacije na helidromu.

Član 14.

(Rulne staze)

- (1) Rulne staze omogućuju helikopterima kretanje po površini helidroma vlastitim pogonom.
- (2) Širina rulnih staza ne smije biti manja od vrijednosti $1.5 \cdot$ najveći razmak između vanjskih rubova kotača (skija) helikoptera (UCW).
- (3) Najveći dopušteni uzdužni nagib zemaljske rulne staze helidroma ne smije biti veći od 3 %, dok dijagonalni nagib ne smije prelaziti 2%.
- (4) Air taxi route - Zračna rulna staza namjenjena je da dozvoli kretanje helikoptera iznad površine zemlje na visini normalno povezanoj sa uticajem blizine zemlje i brzini u odnosu na zemlju manjoj od 37 km/h (20kt). Širina jedne zračne rulne staze trebala bi biti najmanje $1,5 \cdot D$ (ukupna širina helikoptera za koje je zračna rulna staza namjenjena).
- (5) Površina jedne zračne rulne staze treba biti otporna na dejstva povijanja struje rotora nadolje i podesna za hitna slijetanja. Dijagonalni nagib površine jedne zračne rulne staze ne bi trebao prelaziti 10 % i uzdužni nagib ne bi trebao prelaziti 7 %. U svakom slučaju, nagibi ne bi trebali prelaziti zemaljska nagibna ograničenja helikoptera za koje je zračna rulna staza namjenjena.
- (6) Air Transit route - Zračni tranzitni put je namjenjen da dozvoli kretanje helikoptera iznad površine, na visinama koje nisu iznad 30 metara (100ft) iznad zemaljskog nivoa i dopuštenoj brzini od 37 km/h (20kt). Širina zračnog tranzitnog puta ne smije biti manja od:
  - a) $7.0 \cdot D$ (ukupne širine najvećeg helikoptera samo za dnevno korištenje);
  - b) $10.0 \cdot D$ (ukupne širine najvećeg helikoptera namjenjenog za noćno korištenje).
- (7) Najveći dopušteni ugao promjene smjera središnje ose zračnog tranzitnog puta iznosi 120° , a izveden je na način da ne zahtijeva zaokrete radijusa manjeg od 270 metara.
- (8) Površina zračne rulne staze treba biti izvedena na način da bude otporna na uticaj uzrokovan vertikalnim strujanjem ispod rotora helikoptera.
- (9) Nosivost manevarskih površina treba biti odgovarajuća za najveću dozvoljenu težinu referentnog helikoptera u polijetanju, slijetanju i voženju, a zaštitni pojas treba da smanji rizik oštećenja helikoptera ako izleti sa površine FATO.

Član 15.

(Platforma)

- (1) Nagib u bilo kojem pravcu helikopterske zone parkiranja ne smije biti veći od 2 %.
- (2) Veličina parking zone – platforme za helikoptere podrazumjeva proračun prečnika kruga najmanje $1.2 \cdot D$ (najvećeg helikoptera koji će vršiti operacije na helidromu).
- (3) Šematski prikaz - pozicija za parkiranje helikoptera i zemaljske rulne staze, data je u prilogu broj 7. i 7a. ovoga Pravilnika.

Član 16.

(Ravni ograničenja prepreka)

- (1) Zračni prostor oko helidroma mora se održavati slobodnim od prepreka u cilju sigurnog provođenja operacija helikopterom, a to se postiže definisanjem površina s ograničenim preprekama koje određuju granice uzdizanja objekta u datom zračnom prostoru.
- (2) Ravni ograničenja prepreka obuhvataju: prilazne, tranzicione, unutrašnje horizontalne, konusne i površine u polijetanju.
  - a) Za precizni prilaz FATO trebaju biti definisane sljedeće površine:
    - 1) Površine u polijetanju,
    - 2) Površine u prilazu,
    - 3) Prelazne i
    - 4) Konusne površine.
  - b) Za neprecizni prilaz FATO trebaju biti definisane sljedeće površine:
    - 1) Površine u polijetanju,
    - 2) Površine u prilazu,
    - 3) Prelazne površine i
    - 4) Konusne površine.
  - c) Za vizualni prilaz FATO trebaju biti definisane sljedeće površine:
    - 1) Površine u polijetanju i
    - 2) Površine u prilazu.

- (3) U pravcu prilazno odlaznih ravni prirodne i vještačke prepreke ne smiju probijati zaštićene ravni.
- (4) Kod instrumentalno (preciznog) prilaza tranzicione površine imaju nagib 14.3% (1:7).
  - Unutrašnja horizontalna ravan počinje 45 metara iznad kote helidroma i radijusa od 2000 metara.
  - Konusna ravan se nastavlja na unutrašnju horizontalnu ravan visine 55 metara nagiba 5%.
- (5) Kod helidroma na objektu ravni ograničenja prepreka definišu se tako što moraju imati najmanje dvije površine polijetanja i prilaza odvojene, ali ne manje od 150°.
- (6) Kroz prilaznu, odletnu i tranzicionu ravan ne smiju prodirati prepreke koje bi mogle ugroziti sigurnost letenja. Ukoliko prepreke koje bi mogle ugroziti sigurnost letenja probijaju prilaznu, odletnu odnosno tranzicionu ravan potrebno je utvrditi mjere i ograničenja za korištenje helidroma.
- (7) Izgradnja i postavljanje objekata, instalacija i uređaja na području helidroma kao i objekata van područja helidroma koji mogu uticati na sigurnost letenja (antenski stubovi, dalekovodi, dimnjaci, tornjevi, drveće, zgrade, itd.), moraju biti obilježeni, a oznake za uočavanje moraju se održavati u ispravnom stanju.
- (9) Šematski prikaz površine ograničenja prepreka kod helidroma za komercijalni zračni promet dat je u prilogu broj 2A i čini sastavni dio ovoga Pravilnika.
- (10) Tabelarni prikaz prilaznih površina, unutrašnje horizontalne, konusne i tranzicione površine u uslovima spoljne vidljivosti i u uslovima nepreciznog instrumentalnog prilaza dat je u prilogu broj 2C. i čini sastavni dio ovoga Pravilnika.
- (11) Šematski prikaz površina ograničenja kod helidroma za sopstvenu upotrebu dat je u prilogu broj 2B. i čini sastavni dio ovoga Pravilnika.
- (12) Tabelarni (instrumentalno - precizni) prilaz FATO dat je u prilogu broj 2D i čini sastavni dio ovoga Pravilnika.

DIO PETI - OBILJEŽAVANJE I OSVJETLJENJE HELIDROMA

Član 17.

(Obilježavanje helidroma - za dnevno letenje)

- (1) Helidrom se obilježava oznakom velikog latiničnog slova (H) koji je smješten u centar TLOF-a.
- (2) Dimenzije oznake H su: dužina 3 metra, širina 1.8 metara i širina crte slova je 0,4 m. Oznaka je obojena bijelom bojom (bolnički helidrom - crvenom) na površini. Položaj oznake mora biti orijentisan tako da je poprečna crta slova »H« definisana pravim uglom u odnosu na smjer najpovoljnijeg završnog prilaza.

- (3) Obilježavanje površine dodira i odvajanja (TLOF) vrši se neprekidnom kružnom linijom ili linijom pravougaonika bijele ili žute boje, širine 30 centimetara sa prečnikom kruga u osi širine oznake, minimalno 6 metara ili polovina ukupne dužine najvećeg helikoptera, koristi se vrijednost koja je veća.
- (4) Obilježavanje ivica površina završnog prilaženja i manerva pri polijetanju (FATO) vrši se isprekidanom kružnom ili pravougaonom linijom bijele boje, dimenzije 3 metra i širine 0,30 centimetara na površini, na razmaku od 3 metra.
- (5) Zaštitni pojas treba biti uočljiv i vidljiv pilotu iz zraka, u odnosu na okolinu, te takođe treba biti u ravni površine FATO bez neravnina, udubljenja i prepreka.
- (6) Prepreke i druga opasna mjesta izvan FATO površine koja mogu ugroziti sigurnost letenja obilježavaju se crvenim svjetlima.
- (7) Rulne staze se obilježavaju tako da je srednja linija žute boje, oznaka za poziciju čekanja žute boje i ivične oznake rulnih staza bijele boje.
- (8) Obilježavanje maksimalne dozvoljene težine helikoptera (MTOW) mora biti obilježena unutar TLOF površine na helidromima na objektu i helideck-u.
- (9) Način obilježavanja maks.dozv. težine helikoptera (MTOW) – oblik i veličina slova i brojeva data je u prilogu broj; 9. ovoga Pravilnika.
- (10) Način obilježavanja helidroma dat je u prilogu broj; 3A., ovoga Pravilnika.

Član 18.

(Osvjetljenje helidroma za noćno i dnevno letenje kada su uslovi vidljivosti smanjeni)

- (1) Osvjetljenje helidroma vrši se pojedinačno prema tipu helidroma, kroz dva načina;
  - a) Osvjetljenje vanjskih rubova FATO ili TLOF površine, ili
  - b) Reflektorima.
- (2) FATO površina **helidroma na zemlji** pravougaonog ili oblika kvadrata treba imati sljedeće oznake:
  - a) minimalno četiri obilježja sa strana sa po jednom svjetiljkom u svakom uglu;
  - b) Ako FATO površina ima oblik kruga, mora imati minimalno 10 svjetiljki, na razmaku ne više od pet metara. Sve svjetiljke su bijele boje;
  - c) TLOF površina kvadratnog ili pravougaonog oblika obilježava se ivičnim svjetlima ili reflektorima. Ivična svjetla se sastoje od minimalno četiri svjetiljke sa svake strane, računajući po jednu u uglu na razmacima ne više od pet metara i odstojanju od ivice TLOF-a od 1.5 metara;

- d) TLOF površina kruga – minimalno 14 svjetiljki;
- e) Za sve tipove helidroma osvjetljenje TLOF-a reflektorima ako se instalira, mora biti takav da svjetlost ne zaslijepljuje pilota helikoptera pri slijetanju i polijetanju i da ne nadvisuje prilazno-odlazne površine helidroma, u razmacima ne više od pet metara i odstojanju od ivice FATO od 1,5 metra. Postavlja se minimalno četiri reflektora sa svake strane računajući po jednu u uglu ili ako TLOF ima oblik kruga - minimalno 14 svjetiljki;
- f) Svjetla ne smiju nadvisiti 25 centimetara iznad nivoa platforme helidroma, jer to može da ugrozi sigurnost letenja helikoptera.
- (3) Na FATO i TLOF površini helidroma na objektu i helideck-a postavljaju se ivična svjetla bijele boje na razmaku od 3 metra, visina svjetiljki ne smije biti viša od 25 centimetara iznad nivoa platforme, jer to može ugroziti letenje helikoptera.
- (4) Svjetlosno obilježavanje helidroma (TLOF, FATO) detaljno je prikazano u prilogu broj 3C i čini sastavni dio ovog Pravilnika.

Član 19.

(Sistem prilaznih svjetala)

- (1) Na helidromu se može postaviti sistem prilaznih svjetala u zoni prilazne površine. Preporučuje se postavljanje prilaznih svjetala verzije od 120 metara do 210 metara (za neprecizni prilaz).
- (2) Sistem prilaznih svjetala se postavlja kada je prilaz helikoptera otežan radi: okolnih prepreka, topografije terena, otežanih meteo uslova, itd.
- (3) Sistem prilaznih svjetala – kratki sistem - dužina 120 metara dat je u prilogu 8. i čini sastavni dio ovog Pravilnika.

Član 20.

(VASI – vizuelni pokazivač ugla prilaznja)

- (1) Sistem VASI potrebno je instalirati na helidromu kada okolne prepreke (vještačke ili prirodne) ugrožavaju sigurnost odvijanja letačkih aktivnosti na helidromu.
- (2) Sistem VASI treba biti lociran tako da dovede helikopter do željene pozicije u finalnom prilazu i polijetanju.
- (3) Sistem VASI treba da se instalira za helidrome koji se koriste za noćno letenje, odnosno:
- Kada je na helidromu definisana prepreka,
  - Kada su zahtjevane procedure kontrole letenja da se leti pod određenim uglom, odnosno određenim smjerom,
  - Kada okolni teren helidroma ometa pilota u prilazu i odlazu.
- (4) Standardni VASI sistem za operacije helikoptera mogu biti: PAPI ili APAPI ili HAPI sistem.

Član 21.

(BEACON - Svjetlosni far)

- (1) Svjetlosni far postavlja se prema potrebi okruženja. Postavlja se na helidrom u slučaju da je lokacija helidroma u urbanoj i prenaseljenoj zoni, te se teško primjećuje radi svjetala koja ga okružuju, a helidrom se koristi noću.
- (2) Postavlja se po pravilu na nekom izdignutom mjestu tako da ne zaslijepljuje pilota na kratkom dometu. Svjetlosni far emituje ponovljene serije ujednačenih kratkotrajnih bljesaka bijele boje. Svjetlo emitovano iz svjetlosnog fara vidljivo je iz svih uglova azimuta.
- (3) U cilju spriječavanja zaslijepljenosti pilota svjetlošću fara tokom završnog prilaza, potrebno je postavljanje zaštite.

Član 22.

(Označavanje helidroma koji nije za upotrebu)

- (1) Oznaka H na FATO površini helidroma koji nije za upotrebu precrtava se preko cijele FATO površine crnom bojom.
- (2) Način obilježavanja helidroma koji nije za korištenje dat je u prilogu 3D, koji čini sastavni dio ovoga Pravilnika.

DIO ŠESTI – OPREMA I OSOBLJE NA HELIDROMU

Član 23.

(Osiguranje letenja na helidromu)

- (1) Za vrijeme provođenja letenja, na helidromu mora postojati protiv-požarna, spasilačka, sanitetska, meteorološka, navigaciona i komunikaciona oprema te osoblje obučeno za održavanje i korištenje navedenih vrsta opreme.
- (2) Sadržaj opreme i broj osoblja utvrđuje se zavisno od namjene helidroma, kategorije helidroma, kao i od broja zračnih operacija za svaki helidrom pojedinačno.

Član 24.

(Spasilačko - vatrogasna služba)

- (1) Spasilačko-vatrogasna služba na helidromima definisana je odredbama Pravilnika o spasilačko-vatrogasnoj službi na aerodromu ("Sl.glasnik BiH", broj:47/07).

Član 25.

(Ustupanje organizovanja vatrogasno-spasilačke službe)

- (1) Operater helidroma, koji organizuje vatrogasnu službu ili vatrogasno osiguranje, može da izvršavanje tih poslova ustupi drugoj organizaciji (npr. profesionalnoj jedinici grada), pod uslovom da se obje strane obavežu i usaglase, oko nadležnosti i odgovornosti te regulišu svoje obaveze ugovorom ili sporazumom.
- (2) Sadržaj ugovora ili sporazuma iz stava (1) ovoga člana mora uzeti u obzir zahtjeve vezane za sredstva za gašenje požara, spasilačke opreme i osoblja u skladu sa Pravilnikom o spasilačko-vatrogasnoj službi na aerodromu ("Službeni glasnik BiH", broj 47/07).

Član 26.

(Sanitetska oprema i sanitetska služba)

U skladu sa Pravilnikom o medicinskoj službi na aerodromu ("Službeni glasnik BiH", broj 47/07 i 20/11) definisana je sanitetska oprema i sanitetska služba na helidromima.

Član 27.

(Meteorološka oprema)

- (1) Helidrom mora biti opremljen sa najmanje jednim pokazivačem vjetra.
- (2) Meteorološke informacije za helidrome za komercijalni zračni promet mora pružati najbliži međunarodni aerodrom (meteo ured).

Član 28.

(Pokazivač pravca vjetra)

- (1) Helidrom mora imati najmanje jedan pokazivač pravca vjetra, koji treba biti smješten tako da pokazuje uslove (smjer i jačinu) vjetra iznad FATO zone na takav način da ga ne ometaju efekti poremećaja protoka zraka uzrokovani objektima u blizini i vertikalnim strujanjima ispod rotora.
- (2) Pokazivač pravca vjetra mora biti vidljiv iz helikoptera u letu, tokom lebdenja, kruženja ili na operativnim površinama za kretanje helikoptera.
- (3) U slučaju da na TLOF površinu može uticati poremećaj protoka zraka, tada trebaju biti osigurani dodatni pokazivači pravca vjetra smješteni u blizini površine, kako bi pokazivali površinski vjetar u zoni.
- (4) Pokazivač pravca vjetra treba biti napravljen od tkanine kombinovane crveno-bijele ili narandžasto-bijele boje, cilindričnog oblika.

- (5) Najmanja dimenzija pokazivača pravca vjetra je:
- a) Helidrom na zemlji: 2,4 metra dužine, prečnik većeg dijela cilindra: 0,6 metara i prečnik manjeg dijela cilindra: 0,3 metra;
  - b) Izdignuti i helidrom na vodi - helideck: 1,2 metra dužine, prečnika - većeg dijela cilindra 0,3 metra i prečnik manjeg dijela cilindra: 0,15 metara.
- (6) Pokazivač pravca vjetra treba biti potpuno uočljiv kod polijetanja i slijetanja helikoptera, vidljiv iz zraka na visini od 200 metara, postavljen bočno od helidroma po mogućnosti na objektu.
- (7) Ako se helidrom koristi noću pokazivač pravca vjetra mora biti osvijetljen.
- (8) Veličina i oblik pokazivača pravca vjetra i raspored boja na pokazivaču dati u prilogima 3B.1.,3B.2.,3B.3, ovoga Pravilnika i čine njegov sastavni dio.

Član 29.

(Komunikaciona i navigaciona oprema)

- (1) Helidrom za nekomercijalni zračni promet za vrijeme otvorenosti mora minimalno imati:
- a) Jednu fiksnu ili mobilnu telefonsku vezu;
  - b) Jednu radio stanicu za vezu sa pilotom helikoptera.
- (2) Helidrom za komercijalni zračni promet mora da osigura, osim zahtjeva iz stava (1) ovoga člana, odgovarajuću navigacionu i komunikacionu opremu u zavisnosti od uslova za odvijanje zračnog prometa na helidromu.
- (3) Vlasnik ili operator helidroma dužan je da odredi tačke značajne za zrakoplovnu navigaciju na helidromu u koordinatnom Svjetskom geodetskom sistemu WGS - 84.

Član 30.

(Objekti na helidromu)

- (1) Operator helidroma, u slučaju da se helidrom koristi za međunarodni zračni saobraćaj, mora osigurati objekte za smještaj, prihvat/otpremu putnika i robe koji će omogućiti njihovo sigurno ukrcavanje i iskrcavanje i koji zadovoljava tehničke uslove za sigurno odvijanje operacija, kao i uslove za formiranje carinske i službe granične policije.
- (2) Hangar ili prikladan objekat za smještaj helikoptera i opreme na helidromu na kome bazira helikopter moraju ispunjavati tehničke uslove za njihov smještaj.

- (3) Na helidromima za komercijalni zračni promet operator mora osigurati prostorije za boravak osoblja koje mogu biti izdvojene ili u sastavu objekta za prihvat/otpremu putnika ili u sastavu hangara ukoliko on postoji.
- (4) Operator helidroma koji raspolaže skladištem za gorivo mora se pridržavati svih mjera predostrožnosti o sigurnosti skladišta i procedurama za pravilno skladištenje i manipulisanje gorivom.
- (5) U zaštitnoj površini helidroma nije dozvoljena:
  - a) Izgradnja fiksnih objekata, osim lomljivih, koji po svojoj funkciji moraju biti smješteni u toj zoni;
  - b) Postavljanje pokretnih objekata u sigurnosnoj zoni helidroma u toku obavljanja operacija na helidromu.
- (6) Objekti čije funkcije zahtijevaju da budu smješteni u sigurnosnoj zoni ne smiju da prelaze visinu 25 centimetra, kada su smješteni duž ivice FATO, niti ući u nastalu ravan na visinu veću od 25 centimetra iznad ivice FATO zone i imati nagib na gore i van od ivice FATO zone, u stepenu nagiba od 5%;
- (7) Svi objekti na helidromu moraju biti adekvatno zaštićeni i osigurani u odnosu na sve redovne i vanredne okolnosti i slučajeve.

DIO SEDMI - KORIŠTENJE I ODRŽAVANJE HELIDROMA

Član 31.

(Korištenje helidroma)

- (1) Operator helidroma može koristiti helidrom samo na način i pod uslovima koji je određen Potvrdom za upotrebu i specifikacijom. Operator je dužan da od svih korisnika zahtijeva da se pridržavaju odobrenih uslova za korištenje, i isti su dužni da ih provode.
- (2) Operator je dužan da koristi operativne površine, objekte, opremu i uređaje u skladu sa njihovom namjenom i dozvolom za korištenje.
- (3) Nije dozvoljeno korištenje operatoru helidroma u slučaju da helidrom nije u skladu sa članovima od 23. do 33. ovog Pravilnika.
- (4) Priručnikom za korištenje helidroma moraju se precizno odrediti uslovi i način rukovođenja letenjem na helidromu, a posebno odgovornih osoba i njihove dužnosti.
- (5) Helidrom za komercijalni zračni promet treba biti dostupan svim korisnicima pod istim uslovima korištenja. Uslovi za korištenje se utvrđuju između operatora i

korisnika helidroma, dostupnost helidroma za nekomercijalni zračni promet određuje vlasnik helidroma, odnosno operator.

- (6) Za vrijeme otvorenosti na helidromu je zabranjeno kretanje ljudi, vozila i životinja, posebno po operativnim površinama (FATO, TLOF, SA i Rulnim stazama), u tu svrhu potrebno je od strane operatora da se osigura postavljanje ograde oko helidroma u slučajevima ugrožavanja sigurnosti letenja na istomu. Postavljena ograda ne smije da probija zaštićene površine helidroma u prilazu i odlazu.
- (7) Operator je dužan da dozvoli slobodan pristup ovlaštenom osoblju BHDCA radi kontrole provođenja aktivnosti na helidromu i da osigura sve potrebne uslove za obavljanje aktivnosti.
- (8) Operator helidroma odlučuje o vremenu otvorenosti helidroma, pri čemu je dužan uzeti u obzir potrebe i zahtjeve korisnika helidroma.
- (9) Operator helidroma mora osigurati da korištenje i obrađivanje zemljišta u području helidroma ne smije ugrožavati sigurnost polijetanja i slijetanja helikoptera.
- (10) Helidrom se može koristiti dok ne nastupe okolnosti koje mijenjaju uslove za sigurno polijetanje i slijetanje helikoptera, propisane ovim Pravilnikom.
- (11) Ako nastupi promjena na bilo kojoj površini helidroma, koja je od uticaja na sigurnost letenja, operator helidroma mora da upozori korisnike helidroma i o tome obavijesti BHDCA.
- (12) Ako su u pitanju veće promjene na helidromu (izgradnja novih pratećih objekata, određivanje novih TLOF površina, nove prepreke itd.) operator helidroma podnosi novi zahtjev za izdavanje ili promjenu potvrde za korištenje helidroma.

Član 32.

(Održavanje helidroma)

- (1) Operativne površine, objekti, uređaji, oprema i instalacije na helidromu, moraju se održavati u ispravnom stanju i redovno kontrolisati, radi obezbjeđivanja sigurnog polijetanja, slijetanja i drugih operacija na helidromu.
- (2) Pregledi, popravke i održavanje helidroma vrše se u skladu sa mjerama potrebnim za njegovu sigurnu upotrebu, usklađeni sa potrebama i uslovima na helidromu.
- (3) Ako u toku korištenja helidroma, na FATO ili TLOF površini sa kolovoznim zastorom, nastanu oštećenja kolovoznog zastora koji mogu ugroziti sigurno letenje helikoptera, helidromu se ukida dio površine za korištenje, a prema potrebi smanjuje se kategorija helidroma ili se helidrom potpuno ukida za korištenje dok se FATO ili TLOF površina ne dovede u ispravno stanje odnosno stanje koje omogućava da se FATO i TLOF površina u potpunosti koristi.
- (4) Oznake na helidromu moraju se popraviti ili zamijeniti novim čim postanu neupotrebljive, odnosno nedovoljno uočljive. Oznaka se smatra nedovoljno

uočljivo ako je manje od 70% ukupne površine oznake uočljivo i ako se promijenila osnovna boja oznake.

- (5) Na helidromima koji se koriste u noćnim uslovima svjetlosna signalizacija mora biti tako dizajnirana da nanosi kondenzacije, leda, prljavštine, itd, na optičkim, predajnim ili reflektujućim površinama do najmanje moguće mjere ne ometaju svjetlosni signal i ne uzrokuju lažne ili zbunjujuće signale.

DIO OSMI - USLOVI I NAČIN DOBIJANJA POTVRDE OPERATORA HELIDROMA

Član 33.

(Ograničenje za dobijanje Potvrde)

Potvrda za upotrebu helidroma se izdaje fizičkom ili pravnom licu koje ispunjava uslove za izdavanje u skladu sa odredbama Zakona o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 39/09) i Pravilnika o uslovima i načinu izdavanja potvrde aerodromskog operatora ("Službeni glasnik BiH", broj: 28/05 i 20/11) te odredbama ovoga Pravilnika.

Član 34.

(Provođenje postupka za izdavanje potvrde operatora helidroma)

Postupak za izdavanje, produženje, izmjene/dopune, prijenos, suspenzija i ukidanje potvrde operatora helidroma provodi se u skladu sa odredbama Pravilnika o uslovima i načinu izdavanja potvrde aerodromskog operatora ("Službeni glasnik BiH", broj 28/05 i 20/11) i u skladu sa odredbama ovoga Pravilnika.

Član 35.

(Zahtjev za izdavanje i produženje potvrde)

- (1) Zahtjev za izdavanje Potvrde za upotrebu helidroma podnosi se BHDCA 60 dana prije otpočinjanja korištenja helidroma.
- (2) Obrazac zahtjeva za izdavanje potvrde nalazi se u prilogu 4. i čini sastavni dio ovog Pravilnika.
- (3) Zahtjev za produženje Potvrde za upotrebu helidroma podnosi se BHDCA 30 dana prije isteka važnosti odobrene potvrde.
- (4) Na osnovu podnijetog zahtjeva, provodi se postupak za utvrđivanje ispunjenosti uslova na helidromu, u zavisnosti od namjene i vrste helidroma.
- (5) Potvrda za helidrom, specifikacija i odobrenje priručnika biće izdato nakon što Direkcija za civilno zrakoplovstvo utvrdi da su:

- a) ispunjeni svi uslovi navedeni u zahtjevu za izdavanje potvrde;
  - b) rezultati izvještaja komisije obavljenih pregleda, inspekcije i testiranja zadovoljavajući;
  - c) ispunjeni zahtjevi člana 38. Zakona o zrakoplovstvu Bosne i Hercegovine;
  - d) odobren Priručnik za korištenje helidroma;
  - e) potpuno ispunjeni zahtjevi od člana 9. do 32. ovoga Pravilnika u zavisnosti od vrste i namjene helidroma.
- (6) U slučaju da zahtjev ne ispunjava uslove, podnositelj zahtjeva je obavezan u najkraćem roku otkloniti sve nedostatke i primjedbe koje se od njega zahtjevaju radi kompletiranja istog. BHDCA podnositelju zahtjeva može odrediti rok u kome je dužan otkloniti nedostatke i primjedbe. Ukoliko podnositelj zahtjeva ne otkloni nedostatke u određenom roku, BHDCA će donijeti rješenje kojim se odbacuje zahtjev.
- (7) Podnositelj zahtjeva, obavezan je prije otpočinjanja postupka, uplatiti naknadu u skladu sa članom 52. stav (1) i (2) Odluke o naknadama za finansiranje rada BHDCA po osnovu člana 13. stav (1) tačka e) Zakona o zrakoplovstvu BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 02/12).

Član 36.

(Priručnik za korištenje helidroma)

- (1) Operator helidroma je dužan izraditi Priručnik za korištenje helidroma.
- (2) Priručnik za korištenje helidroma se dostavlja uz zahtjev za izdavanje potvrde operatera helidroma i predstavlja uslov za dobijanje potvrde.
- (3) Direkcija za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine vrši procjenu Priručnika za korištenje helidroma te na isti daje odobrenje.
- (4) Sadržaj Priručnika za korištenje helidroma dat je u prilogu broj 5. ovog Pravilnika.
- (5) Promjene u priručniku za korištenje helidroma su dozvoljene samo uz saglasnost BHDCA.
- (6) U postupku produženja potvrde, operator nema obavezu dostavljati uz zahtjev i priručnik za korištenje helidroma (prethodno odobren od strane BHDCA), samo uz uslov ako nije vršio izmjene ili dopune u istom.

DIO DEVETI - PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 37.

(Prestanak važenja propisa)

Stupanjem na snagu ovog Pravilnika prestaje da važi Pravilnik o uslovima i načinu korištenja helidroma ("Službeni glasnik BiH" broj, 51/08).

Član 38.

(Ostale obaveze)

Operator helidroma dužan je u roku od šest mjeseci od stupanja na snagu ovoga Pravilnika uskladiti stanje na svojim helidromima prema odredbama ovoga Pravilnika.

Član 39.

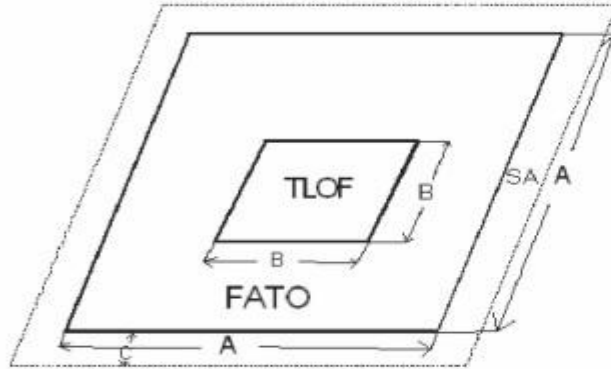
(Stupanje na snagu)

Ovaj Pravilnik stupa na snagu osam dana od dana objavljivanja u Službenom glasniku BiH.

Generalni direktor
Đorđe Ratkovića, s.r.

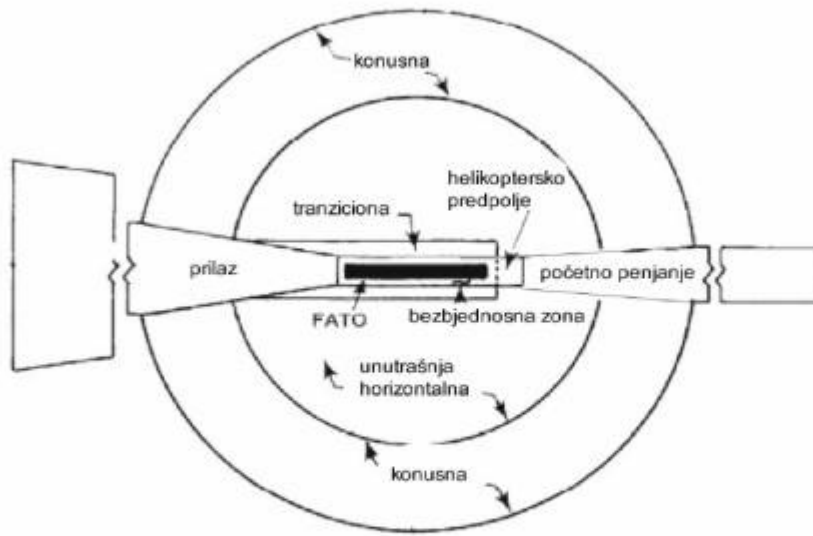
Broj:1-3-02-2-1177-1/13
Banja Luka: 25. oktobar 2013. godine

Прилог 1: Површине хелидрома (TLOF, FATO, SA)

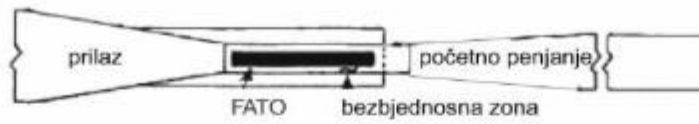

- A – Финална прилазна и одлетна површина (FATO)
- Б – Површина приземљења и одвајања при полетању (TLOF)
- Ц – Са зона (SA)

Prilog 2A: Prilazbo- odlazne ravni heliodroma

Prilog 2B: površine ograničenja kod heliodroma za sopstvene potrebe

ПРИЛОГ: 2Ц

НЕИНСТРУМЕНТАЛНИ И НЕПРЕЦИЗНИ FATO

НЕИНСТРУМЕНТАЛНИ (ВИЗУЕЛНИ) FATO - VFR

НЕПРЕЦИЗНИ
(инструментални
прилаз FATO)

Површине и димензије	КЛАСЕ ХЕЛИКОПТЕРА			
	1	2	3	
ПРИЛАЗНА ПОВРШИНА				
Ширина унутрашњих ивица		Ширина СА		Ширина СА
Смјештај унутрашњих ивица		(Граница)		(Граница)
<i>Први сегмент</i>				
Дивергенција	- дан 10%	10%	10%	16%
	- ноћ 15%	15%	15%	
Дужина	- дан 245 м	245м	245м	2500м
	- ноћ 245м	245м	245м	
Вањска ширина	- дан 49м	49м	49м	890м
	- ноћ 73.5м	73.5м	73.5м	
Нагиб (максимални)	8%	8%	8%	3.33%
<i>Други сегмент</i>				
Дивергенција	- дан 10%	10%	10%	---
	- ноћ 15%	15%	15%	---
Дужина	- дан а	а	а	---
	- ноћ а	а	а	---
Вањска ширина	- дан б	б	б	---
	- ноћ б	б	б	---
Нагиб (максимални)	12.5%	12.5%	12.5%	---
<i>Трећи сегмент</i>				
Дивергенција	паралелна	паралелна	паралелна	---
Дужина	- дан ц	ц	ц	---
	- ноћ ц	ц	ц	---
Вањска ширина	- дан б	б	б	---
	- ноћ б	б	б	---
Нагиб (максимални)	15%	15%	15%	---
УНУТРАШЊА ХОРИЗОНТАЛНА				
Висина	---	---	---	45м
Радиус	---	---	---	2000м
КОНУСНА				
Нагиб	---	---	---	5%
Висина	---	---	---	55м
ТРАНЗИЦИОНЕ				
Нагиб	---	---	---	20%
Висина	---	---	---	45м

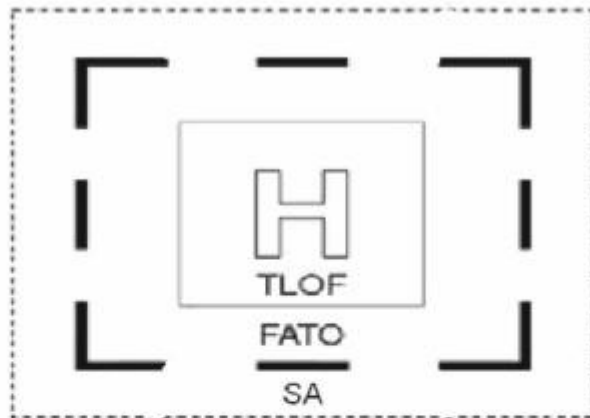
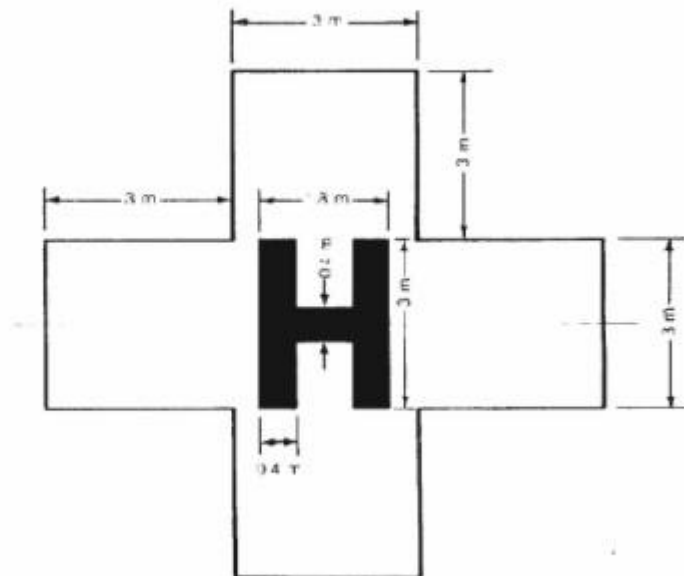
- a) Одређена удаљеност од унутрашњих ивица до тачке ширине 7 ротор дијаметра за дневне операције или 10 ротор дијаметра за ноћне операције хеликоптера.
- б) 7 ротор дијаметра укупне ширине хеликоптера за дневне операције или 10 ротор дијаметар за ноћне операције.
- ц) Одређена удаљеност од унутрашње ивице до прилазних површина које достижу висину од 150 м изнад висине унутрашњих ивица.

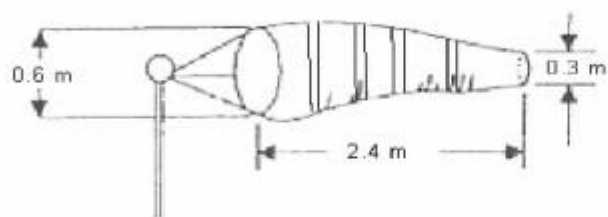
Прилог 2 Д

ИНСТРУМЕНТАЛНИ (ПРЕЦИЗНИ ПРИЛАЗ) FATO									
Површине и димензије	3° прилаз				6° прилаз				
	Висина изнад FATO				Висина изнад FATO				
	90м	60м	45м	30м	90м	60м	45м	30м	
ПРИЛАЗНА ПОВРШИНА									
Дужина унутрашњих ивица	90м	90м	90м	90м	90м	90м	90м	90м	
Растојање од краја FATO	60м	60м	60м	60м	60м	60м	60м	60м	
Дивергенција сваке стране до висине изнад FATO	25%	25%	25%	25%	25%	25%	25%	25%	
Растојање до висине изнад FATO	1174м	1163м	872м	581м	870м	580м	435м	290м	
Ширина на висини изнад FATO	962м	671м	526м	380м	521м	380м	307.5м	235м	
Дивергенција до паралелног сегмента	15%	15%	15%	15%	15%	15%	15%	15%	
Растојање до паралелног сегмента	2793м	3763м	4246м	4733м	4250м	4733м	4975м	5217м	
Ширина паралелног сегмента	1800м	1800м	1800м	1800м	1800м	1800м	1800м	1800м	
Растојање до спољне ивице	5462м	5074м	4882м	4686м	3380м	3187м	3090м	2993м	
Ширина на спољној ивици	1800м	1800м	1800м	1800м	1800м	1800м	1800м	1800м	
Нагиб првог сегмента	2.5% (1:40)	2.5% (1:40)	2.5% (1:40)	2.5% (1:40)	5% (1:20)	5% (1:20)	5% (1:20)	5% (1:20)	
Дужина првог сегмента	3000м	3000м	3000м	3000м	1500м	1500м	1500м	1500м	
Нагиб другог сегмента	3% (1:33.3)	3% (1:33.3)	3% (1:33.3)	3% (1:33.3)	6% (1:16.66)	6% (1:16.66)	6% (1:16.66)	6% (1:16.66)	
Дужина другог сегмента	2500м	2500м	2500м	2500м	1250м	1250м	1250м	1250м	
Укупна дужина површине	10000м	10000м	10000м	10000м	8500м	8500м	8500м	8500м	
КОНУСНА ПОВРШИНА									
Нагиб	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	
Висина	55м	55м	55м	55м	55м	55м	55м	55м	
ТРАНЗИЦИОНА ПОВРШИНА									
Нагиб	14.3%	14.3%	14.3%	14.3%	14.3%	14.3%	14.3%	14.3%	
Висина	45м	45м	45м	45м	45м	45м	45м	45м	

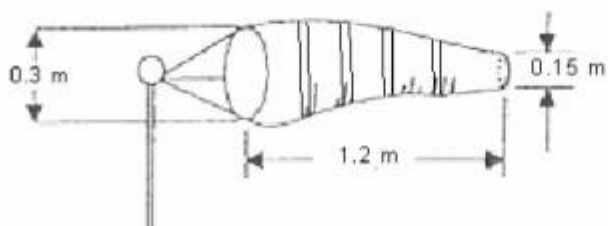
Прилог 3А: Обиљежавање хелидрома

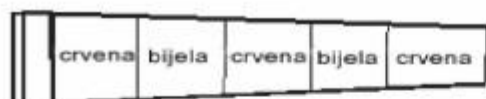
Прилог 3Б.1 : Величина и облик показивача правца вјетра за хелидром на земљи

Прилог 3Б.2 : Величина и облик показивача правца вјетра за издигнуте хелидроме

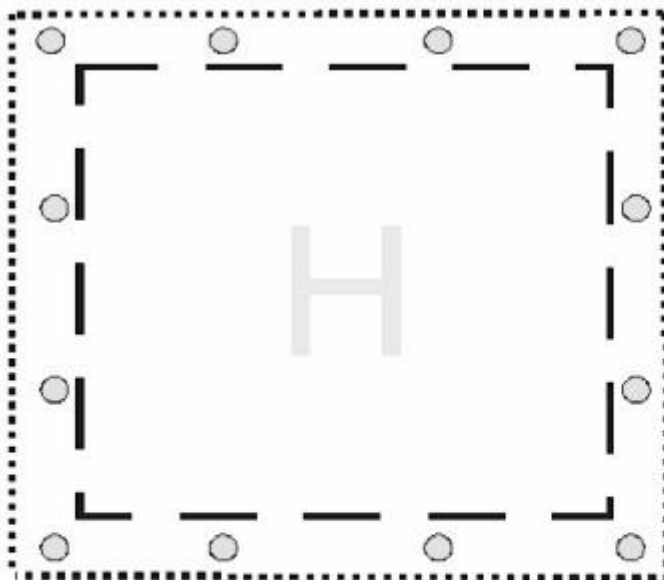
Прилог 3Б.2 : Распоред боја показивача правца вјетра

Прилог 3Ц : Свјетлосно обиљежавање TLOF

Прилог 3Ц : Свјетлосно обиљежавање FATO

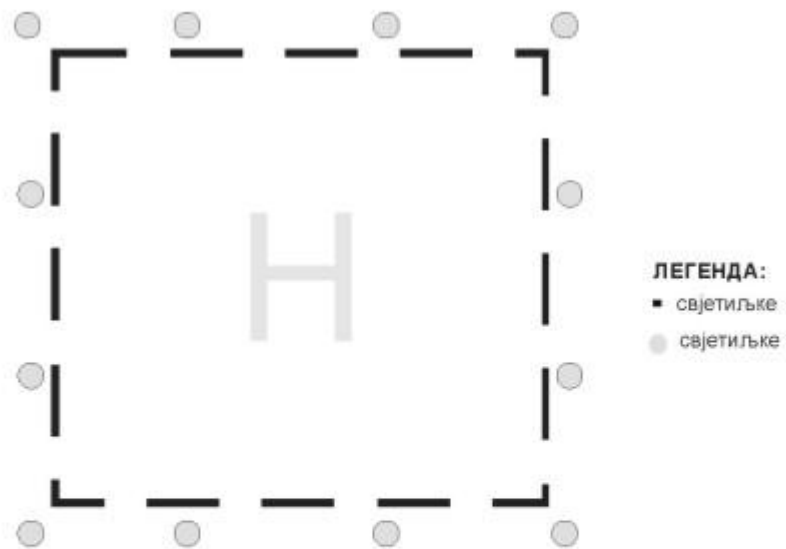
LEGENDA:

- svjetiljke
- svjetiljke

Прилог 3Ц: Свјетлосно обиљежавање TLOF код издигнутих хелидрома

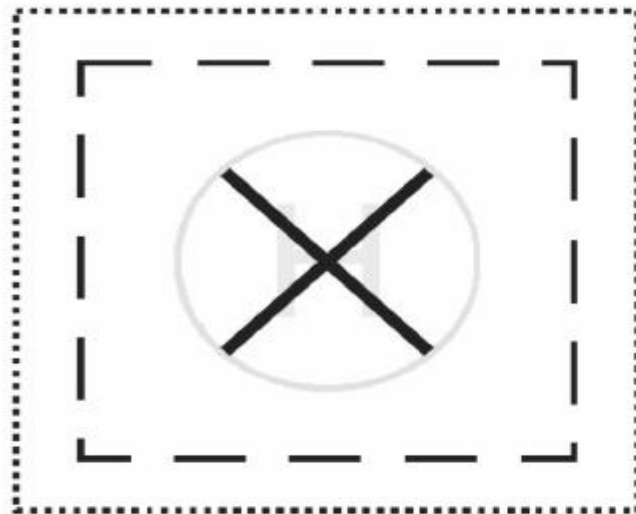
Прилог 3Ц: Свјетлосно обиљежавање FATO код издигнутих хелидрома

Прилог 3Д : Хелидром који није за употребу

Прилог 3Д : Хелидром који није за употребу

Prilog: 4

Adresa / Адреса / Address:
 Direkcija za civilno zrakoplovstvo Bosne i Hercegovine
 Vojvode Pere Krece bb 78000 Banja Luka, BiH
 Дирекција за цивилно ваздухопловство Босне и Херцеговине
 Војводе Пера Креце бб 78000 Бања Лука, БиХ
 Bosnia and Herzegovina Directorate of Civil Aviation
 Vojvode Pere Krece bb 78000 Banja Luka, B&H
 Tel/Tel/Phone: +387 51 921 222, Fax: +387 51 921 520
 e-mail: bhdca@bhdca.gov.ba
 www.bhdca.gov.ba

Zahtjev za izdavanje/produženje Potvrde za helidrom			
Ime/naziv vlasnika/operatora:			
Adresa:			
Kontakt podaci (tel/mob/faks/e-mail):			
A.	Vrsta helidroma		
	☐ na zemlji	☐ na objektu	☐ na vodi
B.	Lokacija helidroma		Geografske koordinate:
C.	Namjena		
	☐ komercijalni zračni promet	☐ nekomercijalni zračni promet	Napomena:
	Izgradnja helidroma započela (dan, mjesec, godina):		Napomena:
Izgradnja helidroma završena (dan, mjesec, godina):			
D.	Helidrom će koristiti sljedeći tipovi helikoptera:		
E.	Podaci od značaja za polijetanje / slijetanje		
	Dimenzije završnog prilaza i površine za polijetanje (FATO) izražene u metrima	Dužina: Širina:	MTOW:
	Dimenzije zone prizemljenja i uzleta (TLOF) izražene u metrima	Dužina: Širina:	MTOW:
	Vrsta podloge (beton, asfalt, aluminijum, voda, krov, platforma...)		
	Osvjetljenje (vrsta i lokacija svjetala)		
	Lokacija pokazivača pravca vjetra		

		Prepreke	
		Vrsta prepreke (opisati)	
		Oznaka prepreke	
		Pravac prepreke u odnosu na zonu slijetanja	
		Udaljenost prepreke od zone slijetanja	
		Podaci o letenju	
F.	Letenje se izvodi	po pravilima	☐ vizuelnog letenja (VFR) ☐ instrumentalnog letenja (IFR)
			☐ danju ☐ danju i noću
G.	Aerodromski priručnik		☐ pri prvom izdavanju potvrde dostavili 2 primjera Aerodromskog priručnika u BHDCA ☐ Aerodromski priručnik prethodno odobren od strane BHDCA te nije bilo izmjena i dopuna u istom ☐ Aerodromski priručnik dostavljen sa izmjenama i dopunama istog

Pod punom materijalnom i krivičnom odgovornošću potvrđujem/o da su podaci navedeni u ovom zahtjevu i dostavljenim priložima istiniti i tačni.	
Datum:	Potpis/i

Napomena: Zahtjev ne može biti primljen bez dokaza o uplaćenju Naknadi za finansiranje rada BHDCA i administrativnim taksama.

Prilog: 5

SADRŽAJ PRIRUČNIKA ZA KORIŠTENJE HELIDROMA

- (1) Sadržaj Priručnik za korištenje helidroma treba uskladiti sa stvarnim uslovima, potrebama i operacijama na helidromu.
- (2) Priručnik za korištenje helidroma treba imati oblik i format za jednostavnu primjenu, da je odobren od odgovorne osobe i da minimalno sadrži sljedeće:

DIO 1 - VOĐENJE I KONTROLA PRIRUČNIKA

1.1. UVOD

- 1.1.1. Namjena priručnika,
- 1.1.2. Kratak opis dijelova, njihov sadržaj i primjena,

- 1.1.3. Izjava da priručnik sadrži uputstva i procedure kojih se korisnici helidroma moraju pridržavati,
- 1.2. SISTEM DOPUNA I IZMJENA
  - 1.2.1. Dostupnost i distribucija priručnika,
  - 1.2.2. Dopunjavanje i ažuriranje priručnika, uslovi kada se izvodi, ko je odgovoran za unošenje dopuna i izmjena, podaci o osobi/ama koja je odgovorna za izdavanje i unošenje dopuna i izmjena,
  - 1.2.3. Način dostavljanja dopuna i izmjena,
- 1.3. IZUZEĆA - OLAKŠICE I OGRANIČENJA U KORIŠTENJU HELIDROMA

DIO 2 – POJEDINOSTI O LOKALITETU HELIDROMA

- 2.1 Pojediniosti oko prava svojine lokaliteta na kojoj se nalazi helidrom. (Izvodi i dokazi imovinsko-pravni, sudski, ovlaštenja i imenovanja),
- 2.2 Ovlaštenja odgovornih upravljačkih i rukovodećih osoba na helidromu – operator helidroma (ime, adresa, telefonski brojevi).

DIO 3 - NAMJENA, POLOŽAJ I OPIS HELIDROMA

- 3.1. Namjena helidroma, Naziv helidroma,
- 3.2. Položaj helidroma od najbližeg naseljenog mjesta,
- 3.3. Oblik, veličina, granice i karakteristike terena na i oko helidroma,
- 3.4. Geografske koordinate referentne tačke helidroma, određene na način kako je navedeno u svjetskom geodetskom sistemu 1984 (WGS – 84),
- 3.5. Nadmorska visina helidroma i deklinacija,
- 3.6. Referentna temperatura na helidromu,
- 3.7. Meteorološke karakteristike i meteorološki minimumi na helidromu,
- 3.8. Površine za kretanje na helidromu: FATO, TLOF, SA i staza za voženje, položaj, podloga, dužina, širina, uzdužni i poprečni nagib, ravnost, nosivost, označavanje, sigurnosne zone i ravni ograničenja prepreka sa grafičkim prikazom,
- 3.9. Platforma za helikoptere: položaj, dimenzije, podloga i nosivost,
- 3.10. Vizualna, navigaciona i komunikacijska sredstva na helidromu,
- 3.11. Objekti, sredstva i instalacije na helidromu,
- 3.12. Oprema na helidromu: spasilačka, vatrogasna, medicinska, meteorološka i dr.
- 3.13. Služba kontrole letenja (ako postoji),
- 3.14. Snabdijevanje gorivom i mazivom na helidromu,
- 3.15. Kontrola divljači i ptica na helidromu,
- 3.16. Kretanje osoba i vozila na helidromu,
- 3.17. Druge službe i servisi na helidromu,
- 3.18. Ograničenja korišćenja i zabrane na helidromu,
- 3.19. Održavanje helidroma: planovi, pregledi, opravke i održavanje površina za kretanje helikoptera,

DIO 4 - ZONE HELIDROMA I POSTUPCI ZA LETENJE

- 4.1. Granice zone helidroma,
- 4.2. Procedure odlaska i dolaska na helidrom,
- 4.3. Tačke obaveznog javljanja,
- 4.4. Tereni za prinudno slijetanje,
- 4.5. Organizacija i rukovođenje letenjem: najava, odobravanje, priprema za letenje, sastav ekipe za rukovođenje letenjem i dužnosti i obveze članova, dokumentacija i evidencija i način vođenja, izvještavanje i dr,
- 4.6. Vanredni postupci, način obavještavanja i izvještavanja,
- 4.7. Sistem sigurnosnog upravljanja na helidromu: organizacija uprave, dužnosti i provođenje procedura, preventivne mjere za spriječavanje ugrožavanja sigurnosti

DIO 5 - PLAN ZA VANREDNE SITUACIJE NA HELIDROMU

- 5.1. Rukovođenje vanrednim situacijama na helidromu: odgovorne osobe, organizacije i sredstva koja se angažuju, način pozivanja i angažovanja, brojevi telefona, operativni centar za upravljanje kriznom situacijom,
- 5.2. Procedure za djelovanje u vanrednim situacijama:
  - postupak i način uzbunjivanja;
  - vanredne situacije sa helikopterima na zemlji i u zraku;
  - nesreće sa helikopteru na helidromu i van helidroma;
  - požar na helidromu;
  - elementarne nepogode: zemljotres, poplava, oluja i dr.
  - nezakonito djelovanje: otmica helikoptera, sabotaza, prijetnja bombom, anonimne dojave;
  - opasne materije;
  - vježbe za vanredne situacije na helidromu i testiranje plana.

DIO 6 – PRILOZI

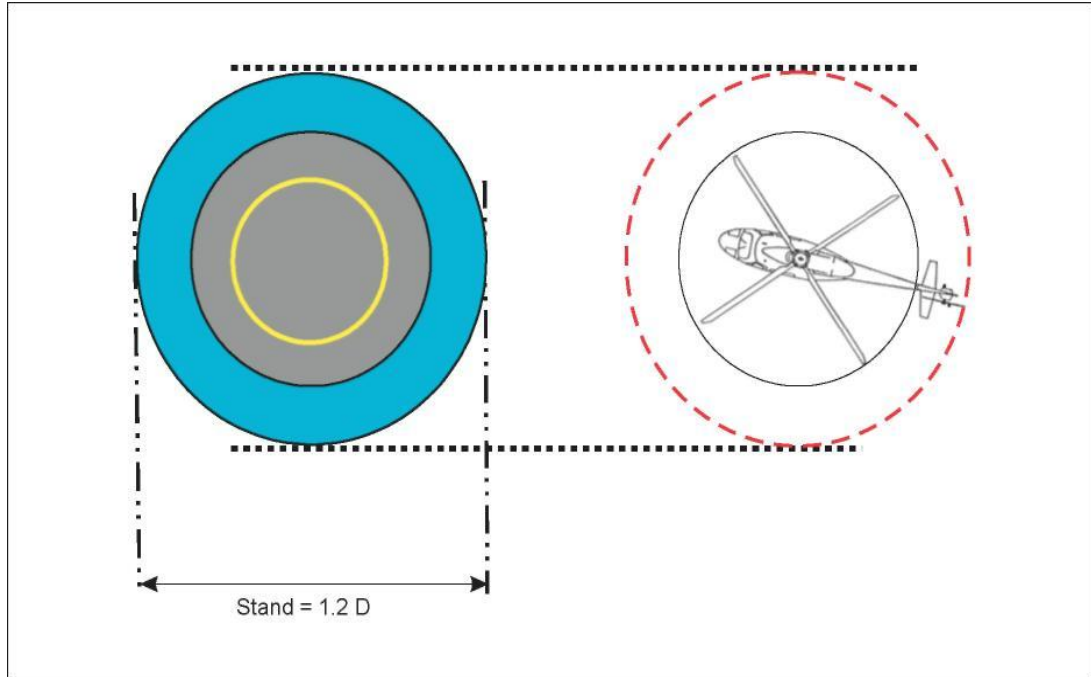
- 6.1. Karta razmjera 1:25000 ili 50000 sa ucrtanim granicama zone helidroma, zonama za letenje, načinom odlaska i povratka na helidrom,
- 6.2. Grafički prikaz na karti razmjera 1:10000 razmještaja manevarskih i drugih površina i objekata na helidromu.
- 6.3. Karta prepreka sa ucrtanim površinama ograničenja i preprekama posebno u odletnoj, prilaznoj i prijelaznoj ravni.

Prilog: 6

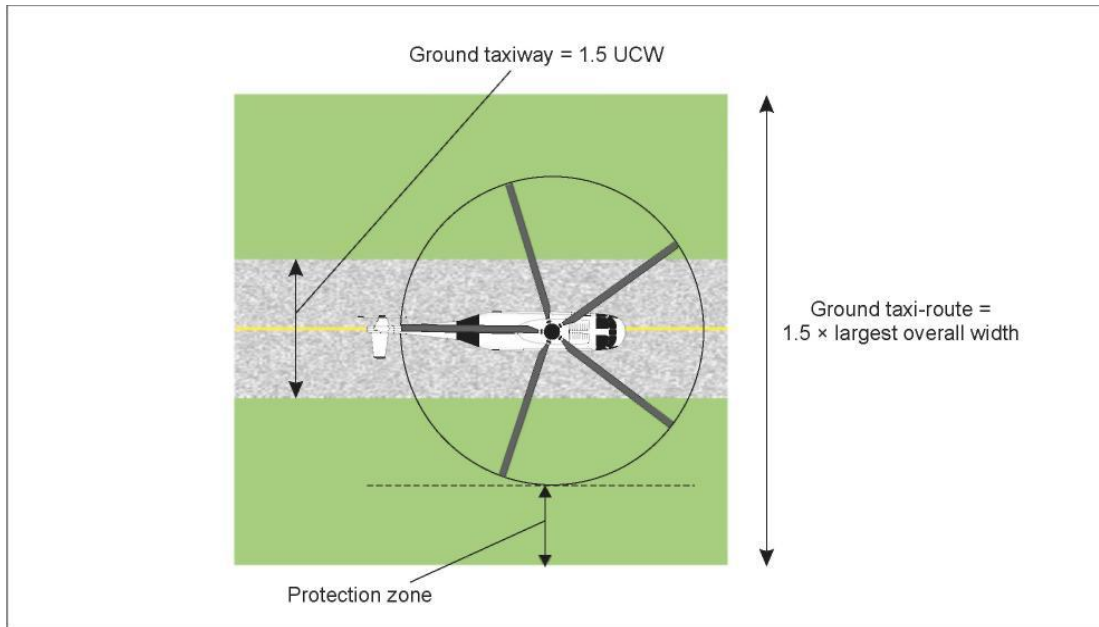
FATO - Minimum udaljenosti odvajanja

<i>Ako vazduhoplov mase i/ili helikopter mase imaju:</i>	<i>Udaljenost između FATO ivica i ivica PSS ili rulnih ivica</i>
Do ali ne uključujući 3175 kg	60 m
3175 kg do ali ne uključujući 5760 kg	120 m
5760 kg do ali ne uključujući 100 000 kg	180 m
100 000 kg i više	250 m

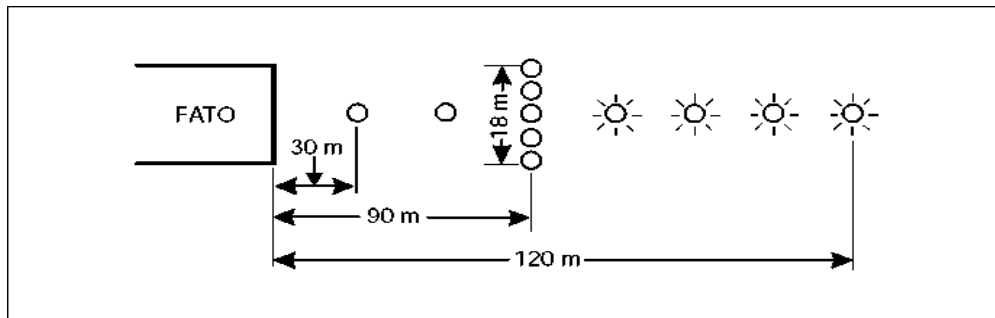
Prilog: 7
Parking pozicije helikoptera – helicopter stand

Prilog: 7a
Zemaljska rulna staza

Prilog: 8
Sistem prilaznih svjetala – dužina 120 metara – kratki sistem

Prilog: 9
Obilježavanje veličine slova i brojeva za maks.dozvoljenu težinu helikoptera na
helidromu

